

SOURCES – CHOICES AND FREEDOMS

By Rabbi Dr. Nachum Amsel

These sources are from the book, "The Encyclopedia of Jewish Values" published by Urim, or the upcoming books, "The Encyclopedia of Jewish Values: Man to Man" or "The Encyclopedia of Jewish Values: Man to G-d" to be published in the future.

(1) בראשית א:כו-כז

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוֹתֵנוּ וְיִרְדּוּ בְדִגְתַּי הַיָּם וּבַעֲוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ: וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְם אֱלֹקִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

(2) פירוש ספורנו על בראשית א:כו

כדמותנו - בענין המעשיות שידמה בהם קצת לפמליא של מעלה בצד מה שהם פועלים בידיעה ובהכרח. אמנם פועלתם היא בלתי בחיריית ובזה לא ידמה להם האדם. ובקצת ידמה האדם לקל יתברך הפועל בבחירה.

(3) בראשית ב:טז-יז, ג:א-ה

וַיֹּצֵא ד' אֱלֹקִים עַל-הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הַגֶּן אָכַל תֹּאכַל: וּמֵעֵץ הַדְּעֵת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת וְהִנְחֵשׁ הָיָה עִרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עִשָּׂה ד' אֱלֹקִים וַיֹּאמֶר אֶל-הָאִשָּׁה אֵף כִּי-אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֶּן: וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ-הַגֶּן נֹאכַל: וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֶּן אָמַר אֱלֹקִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן תָּמוּתוּ: וַיֹּאמֶר הַנָּחַשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּ: כִּי יָדַע אֱלֹקִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקָחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כַּאֲלֹקִים יֹדְעֵי טוֹב וְרַע:

(4) דברים ל:טו, יט

רָאה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב וְאֶת-הַמְּוֹת וְאֶת-הָרָע: הַעֲדִיתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמְּוֹת נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אִתָּה וְזָרְעֶךָ:

(5) רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ה

רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו הוא שכתוב בתורה הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע כלומר הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע וכיון שכן הוא פן ישלח ידו: אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי אומה"ע ורוב גולמי בני ישראל שהקב"ה גוזר על האדם מתחלת ברייתו להיות צדיק או רשע אין הדבר כן אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם או חכם או סכל או רחמן או אכזרי או כילי או שוע וכן שאר כל הדעות ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאי זו דרך שירצה הוא שירמיהו אמר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב כלומר אין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע וכיון שכן הוא נמצא זה החוטא הוא הפסיד את עצמו ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה הוא שכתוב אחריו מה יתאונן אדם חי וגוי וחזר ואמר הואיל ורשותנו בידינו ומדעתנו עשינו כל הרעות ראוי לנו לחזור בתשובה ולעזוב רשענו שהרשות עתה בידינו הוא שכתוב אחריו נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה וגוי: ודבר זה עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה שנאמר ראה נתתי לפניך היום את החיים וכתוב ראה אנכי נותן לפניכם היום כלומר שהרשות בידכם וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה בין טובים בין רעים ומפני זה הענין נאמר מי יתן והיה לבבם זה להם כלומר שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה אלא הכל מסור להם: ...

(6) משך חכמה על שמות יט

ויתיצבו התחתית ההר. מלמד שכפה עליהם הר כגיגית. פירוש, שהראה להם כבוד ד' בהקיץ ובהתגלות נפלאה, עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ד', והיו מוכרחים כמלאכים בלא הבדל...

7) מדרש תנחומא, נח ג

ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית

8) אסתר ט: כז

קִמּוּ וְקִבְּלוּ [וְקִבְּלוּ] הַיְהוּדִים | עָלֵיהֶם | וְעַל-זָרְעָם | וְעַל כָּל-הַנְּלוּיִם עָלֵיהֶם | וְלֹא יַעֲבֹר לְהִיטּוֹת עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כְּכַתְּבָם | וְכִזְמָנָם בְּכָל-שָׁנָה וְשָׁנָה :

9) שבת פח.

ויתיצבו בתחתית ההר אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר

10) ראש השנה כב., רמב"ם, הלכות קידוש החודש ב:א

אלו הן הפסולין: המשחק בקוביא, ומלוי ברבית, ומפריחי יונים, וסוחרי שביעית, ועבדים. אבל נשים ועבדים הרי הן כשאר פסולי עדות ואין מעידין

11) שולחן ערוך, אורח חיים יז:ב

נשים ועבדים פטורים מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא

12) שמות יב:א-ב

וַיֹּאמֶר ד' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רְאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:

13) שמות יב:ג,ו

דָּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית-אֲבֹתָהּ שֶׁה לְבֵיתָהּ... וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה וְשִׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קֹהֵל עַדְתֵי-יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֻבִים:

14) שמות יב:י

ולא-תותירו מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:

15) שמות יב:יא

וְכָכָה תֵּאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נְעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיַדְכֶם וְאֶכְלֹתֶם אֹתוֹ בְּחַפְזוֹן פֶּסַח הוּא לְד':

16) רמב"ם, הלכות חמץ ומצה ה:א,ו:ד

אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני דגן בלבד, והם שני מיני חטים שהן החטה והכוסמת, ושלת מיני השעורים שהן השעורה ושבולת שועל והשיפון, אין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה אלא אם כן אכלה מאחד מחמשת המינין שנאמר דברים ט"ז לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים לידי חימוץ אם אכלן מצה יצא בהן ידי חובתו

17) רמב"ם, הלכות חמץ ומצה ט:א

מתחיל על כוס שני ואומר "בבהילו יצאנו ממצרים הא לחמא עניא..."

18) שמות כא:ב

כי תקנה עֶבֶד עֶבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יֵצֵא לְחַפְשֵׁי חָנָם:

19) ויקרא כה:י

וְקִדְשֹׁתֶם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרִאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל-יֹשְׁבֵיהָ יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לָכֶם וְשִׁבְתֶם אִישׁ אֶל-אַחֲזָתוֹ וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ:

20) הגדת פסח (לפני כוס שני)

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חֲנֻבִין לְהוֹדוֹת... הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת, מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה..

21) שמות ה:א

ואחר באו מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרַעֲה כֹה-אָמַר ד' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיְחַגּוּ לִי בַמִּדְבָּר:

22 שמות כד: ז

וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹל אֲשֶׁר-דִּבֶּר ד' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

23 שמות לב: ט

וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הֵמָּה וְהִמְכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹקִים הוּא תְרוּתָּה עַל-הִלַּחַת:

24 משנה אבות ו: ב

ואומר (שמות לב), והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חרות

25 תפילת ערבית, "ואמונה" (מיד אחרי קריאת שמע)

...וַיִּוֹצֵא אֶת עֵמֹד יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵירוֹת עוֹלָם:

26 משנה אבות ג: ט

הכל צפוי, והרשות נתונה ...

27 רמב"ם, הלכות תשובה ה: ה

שמא תאמר והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה וקודם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע אם ידע שהוא יהיה צדיק אי אפשר שלא יהיה צדיק ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר כבר בארנו בפי' שני מהלכות יסודי התורה שהקב"ה אינו יודע מדיעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שנים אלא הוא יתעלה שמו ודעתו אחד ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמתת הבורא שנאמר כי לא יראני האדם וחי אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא הוא שהנביא אמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי וכיון שכן הוא אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אלא בראיות ברורות מדברי החכמה ומפני זה נאמר בנבואה שדנין את האדם על מעשיו כפי מעשיו אם טוב ואם רע וזה הוא העיקר שכל דברי הנבואה תלויין בו

28 משנה אבות ב: יב

... והתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירושה לך ...

29 במדבר כו: יא

וּבְנֵי-קָרַח לֹא-מָתוּ:

30 תהילים מח: א

שִׁיר מְזֻמֹּר לְבְנֵי-קָרַח:

31 משנה אבות ו: ב

... שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.

32 משנה אבות ג: ה

רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וכל הפורק ממנו עול תורה, נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ: